

Ülevaade 2014. aastal Euroopa Inimõiguste Kohtusse Eesti Vabariigi vastu esitatud individuaalkaebuste kohta

Ülevaate on koostanud Vabariigi Valitsuse esindaja Euroopa Inimõiguste Kohtus, Välisministeeriumi juriidilise osakonna rahvusvahelise õiguse büroo vanemjurist Maris Kuurberg (maris.kuurberg@mfa.ee, telefon 6377400). Ülevaates käsitletakse individuaalkaebusi, mis on esitatud Eesti Vabariigi vastu Euroopa Inimõiguste Kohtule Euroopa Nõukogu inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni alusel. Ülevaade koosneb järgmistest alajaotustest.

1. Üldinformatsioon arengutendentsidest Euroopa Inimõiguste Kohtus
2. 2014. aastal Eesti Vabariigi suhtes tehtud sisulised otsused
3. 2014. aastal Eesti Vabariigi suhtes tehtud otsused kaebuste vastuvõetavuse kohta
4. Varasema otsuse jõustumine
5. Eesti suhtes tehtud kohtuotsuste täitmine

1. Üldinformatsioon arengutendentsidest Euroopa Inimõiguste Kohtus

*** Statistikast**

2014. aasta 11 kuuga¹ oli lahendamata kaebuste arv Euroopa Inimõiguste Kohtus (edaspidi *EIK*) vähenenud võrreldes aasta algusega 28% - kui 1. jaanuaril 2014 oli see 99 900, siis 30. novembril 2014 71 600 (1. jaanuari 2013 aga 128 100). Menetluses olevatest kaebustest on sama seisuga 62,1% esitatud 4 riigi vastu (19,0 % Ukraina, 15,6% Itaalia, 13,8% Venemaa, 13,7% Türgi).

Võrreldes 2013. aasta 11 kuuga on EIK ainuisikuliselt asju läbivaatavale kohtunikule, kolmeliikmelisele komiteele või seitsmeliikmelisele kojale läbivaatamiseks edastanud 13% vähem uusi kaebusi – 53 750 (2013. aasta 11 kuu jooksul 61 800 kaebust). Vähenenud on ka kõikide kohtulike formatsioonide arutamisel olevate kaebuste üldarv: ainuisikuliselt asju lahendava kohtuniku otsust ootab 11 600 asja (1. jaanuaril 2014 26 500), kolmeliikmelise komitee otsust 30 300 asja (1. jaanuaril 2014 34 400) ja seitsmeliikmelise koja otsust 29 700 asjas (1. jaanuaril 2014 39 000). Seega kõige vähem on vähenenud komitee, kes arutab korduvkaebusi², menetluses olevate asjade jääk. Kaebuste arv, mida ei ole ühelegi eelnimetatud formatsioonile veel edastatud, oli 30. novembril 2014 21 700 (1. jaanuaril 2014 oli see 21 950). Kaebusi, mis selgelt ei vasta nõuetele ning mida kohtulikele formatsioonidele ei edastatudki, oli 21 000, st 67% rohkem kui 1. jaanuaril 2014 (12 550). Selle põhjuseks on asjaolu, et alates 1. jaanuarist 2014 näeb EIK kaebuste esitamisele ette rangemad tingimused³.

EIK registreeris 2014. aastal 187⁴ Eesti Vabariigi vastu esitatud uut kaebust, mis on edastatud erinevatele kohtulikele formatsioonidele lahendamiseks. Vastuvõetamatuks tunnistati ja kohtuasjade nimistust kustutati ainuisikuliselt asju läbivaatava kohtuniku poolt **449** kaebust ning 7-liikmelise koja poolt tunnistati vastuvõetamatuks **2** kaebust. Lisaks tegi EIK **6** sisulist otsust, **2** neist on komitee otsused. Kokku tegi EIK 2014. aastal Eesti suhtes **457** lahendit (millega lahendati 458 kaebust). Võrdluseks, et 2013. aastal esitati Eesti Vabariigi vastu 237 kaebust ja EIK tegi kokku 539 lahendit (sh 6 sisulist otsust).

Kokku on EIK 1. jaanuari 2015 seisuga registreerinud 67 Eesti vastu esitatud kaebust. 1. jaanuaril 2014 oli vastav arv 340, seega on menetluses pooleli olevate kaebuste arv märkimisväärselt vähenenud. Registreeritud kaebus tähendab, et kaebus vastab

¹ EIK avaldab 31. detsembri 2014 seisuga statistika alles jaanuari 2015. lõpus.

² Korduvkaebused on kaebused, millega analoogsete asjaolude suhtes on EIK konkreetse riigi vastu juba rikkumist tuvastava otsuse teinud, st tegemist on süsteemse probleemiga. EIK on korduvalt märkinud, et korduvkaebusteks võiks lugeda ka kaebusi, millega analoogsetes asjades on teiste riikide suhtes tuvastatud rikkumised. EIK eeldab, et riigid peaksid põhimõtteliselt järgima ka EIK üldist kohtupraktikat.

³ EIK kohtureeglite reegli 47 1. jaanuarist 2014 jõustunud muudatuse kohaselt peab kaebaja esitama EIKi korruga – st konventsiooni artikli 35 lõikes 1 ette nähtud kuuekuulise tähtaja jooksul – kogu informatsiooni oma kaebuse ja nõuete kohta ning lisama kohe nõudeid tõendavad dokumendid. Mittetäielikud kaebused pärast kuuekuulise tähtaja lõppu enam arvessevõtmisele ei kuulu. Uue reegli eestikeelne tekst, uus kaebuse plank ja juhised selle täitmiseks on elektrooniliselt kättesaadavad lisaks EIKi kodulehele ka: <http://www.vm.ee/?q=taxonomy/term/229>.

⁴ Siin ja järgmiste Eestit puudutavate numbrite puhul on tegemist esialgse mitteametliku statistikaga.

formaalsetele nõuetele, kuid ei tähenda, et kaebus edastatakse riigile vastamiseks. Enamiku kaebustest tunnistas EIK vastuvõetamatuks enne Eestile vastamiseks saatmist. 2014. aastal esitatud 5 esialgse õiguskaitse taotlusest ei rahuldanud EIK ühtegi.

2014. aastal esitas valitsus seisukohad 7 uue kaebuse menetluses ning 8 täiendavat vastust. 2014. aastal võeti üldse esmakordselt Eesti vastu esitatud kaebus EIKi 17-liikmelise suurkoja menetlusse ning toimus Eesti esimene suuline istung. Samuti taotles riik ühes asjas kaebuse edasisaatmist EIKi suurkojale, ent seda ei võetud menetlusse.

* EIK reform

18.–19. veebruaril 2010 toimus Šveitsi eesistumise ajal Interlakeni konverents, millel Euroopa Nõukogu (edaspidi EN) liikmesriigid võtsid vastu deklaratsiooni ja tegevuskava EIKi reformimiseks⁵. 26.–27. aprillil 2011 võeti Türgi eesistumise ajal Interlakeni konverentsi jätkukonverentsil vastu Izmiri deklaratsioon⁶. Nende kahe deklaratsiooni alusel esitasid riigid 2011. aasta lõpuks EN ministrite komiteele (edaspidi MK) aruande deklaratsioonide täitmise kohta. 20. aprillil 2012 võtsid EN liikmesriigid Suurbritannia eesistumise ajal vastu Brightoni deklaratsiooni⁷. Brightoni deklaratsioonist tulenes ENi riikidele uuesti aruandluskohustus. Aruanne, milles tuli kajastada Interlakeni deklaratsiooni alusel esitatud aruandele järgnevad riigisiseseid arenguid EIKi tööjõulisuse tagamiseks tulevikus, tuli esitada hiljemalt 31. detsembriks 2014. Välisministeerium esitas aruande, mille koostamisse andsid sisendi Justiitsministeerium, Siseministeerium, Riigikohus ja õiguskantsleri kantselei, MK-le 2. detsembril 2014. Aruandes kajastatakse Eesti poolt viimase ligi kolme aasta jooksul subsidiaarsuskohustuse täitmiseks tehtud positiivseid samme, eelkõige seadusandlikke muudatusi ja Riigikohtu praktikat.

Kui 2013. aastal võttis EN MK vastu Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (edaspidi *konventsioon*) 15. protokoll⁹ ja 16. fakultatiivse protokoll¹⁰, siis Eesti ratifitseeris 15. protokoll 30. aprillil 2014¹¹ ning 16. protokoll allkirjastamise kiitis valitsus heaks 23. jaanuaril 2014. Eesti suursaadik ENi juures allkirjastas selle 17. veebruaril 2014. Kuna 16. protokoll ratifitseerimise eelselt on vaja muuta kõiki

⁵ Valitsuse esindaja 2010. aasta ülevaade, elektrooniliselt kättesaadav: <http://www.vm.ee/?q=node/16262>.

⁶ Valitsuse esindaja 2011. aasta ülevaade, elektrooniliselt kättesaadav: <http://www.vm.ee/?q=node/16262>.

⁷ Valitsuse esindaja 2012. aasta ülevaade, elektrooniliselt kättesaadav: <http://www.vm.ee/?q=node/16262>.

⁸ Interlakeni, Izmiri ja Brightoni deklaratsioonid on inglise ja eestikeelsena elektrooniliselt kättesaadavad: <http://www.vm.ee/?q=taxonomy/term/229>.

⁹ 15. protokolliga lisatakse konventsiooni preambulisse läbipaistvuse eesmärgil viide subsidiaarsuse põhimõttele ja kaalutusõiguse doktriinile; kaotatakse ära kohtunike senine maksimaalne vanusepiirang 70 aastat ning uus vanusepiirang 65 aastat seatakse sõltuvusse kandideerimise ajast, mis võimaldab ametisse nimetatud kohtunikul olla ametis ette nähtud 9 aastat; kaotatakse ära kohtuasja poole õigus vaielda vastu 7-liikmelise koja pädevuse üleandmisele 17-liikmelise suurkojale; lühendatakse EIKile kaebuse esitamise tähtaega kuult neljale kuule; muudetakse „vähetähtsate“ kaebuste vastuvõetavuse kriteeriumi, et võimaldada suurema arvu vähetähtsate kaebuste vastuvõetamatuks tunnistamine.

¹⁰ 16. fakultatiivse protokolliga muudetakse EIKi ja riigi ametiasutuste omavahelise suhtluse tugevdamiseks konventsiooni ja täiendatakse EIKi pädevust, andes viimasele õiguse konventsiooniosalise määratud kõrgema kohtu (Eestis oleks selleks Riigikohus) taotluse alusel anda nõuandvaid arvamusi konventsiooni konkreetse kohtuasja kontekstis riigisisel tasandil tõlgendamiseks.

¹¹ 15. protokoll ei ole jõustunud. Seisuga 31. detsember 2014 on selle allkirjastanud 29 riiki ja ratifitseerinud 10 riiki. Protokoll jõustub selle jõustamisel kõikide EN liikmesriikide poolt.

menetlusseadustikke ning näha neis ette Riigikohtu õigus taotleda EIKilt nõuandvat arvamust, samuti alused riigisisese menetluse peatamiseks ja uuendamiseks, siis tuleks 2015. aastal algatada vastavad seadusemuudatuste eelnõud¹².

EN MK ekspertgruppide tasandil jätkati 2014. aastal kohtureformi teemadest EIKi kaugema tuleviku hindamisega. Lähtudes Brightoni deklaratsioonis kokkulepitust, analüüsisid eksperdid kas senine konventsioonisüsteem on jätkusuutlik või tuleks EIKi töö viia hoopis teistele alustele. Järeldused ja ettepanekud tuleb esitada 2015. aasta lõpuks. Samuti arutati 2014. aastal, kuidas kaasata riike EIKi kohtureeglite muutmise menetlusse, kuna EIKi kohtureeglid sisaldavad lisaks kodukorra ka olulisi poolte õigusi ja kohustusi sätestavaid menetlusnorme.

* *Euroopa Liidu ühinemine konventsiooniga*

1. detsembril 2009 jõustunud Lissaboni leping näeb ette Euroopa Liidu (edaspidi EL) ühinemise inimõiguste konventsiooniga. Alates 1. juunist 2010, kui jõustus inimõiguste konventsiooni 14. protokoll, võimaldab seda ka konventsioon. EL poolt pidas vastavaid läbirääkimisi Euroopa Komisjon (edaspidi KOM), EN poolel anti *ad hoc* mandaat läbirääkimiste pidamiseks inimõiguste juhtkomiteele (edaspidi CDDH). Aprillis 2013 jõuti ühinemislepingu ja seletuskirja teksti osas CDDH *ad hoc* tööühma tasemel üksmeelele.¹³ 4. juulil 2013 saatis KOM ühinemislepingu projekti Euroopa Kohtule, paludes kontrollida selle vastavust ELi aluslepingutele. Euroopa Kohus pidas asjas istungi 5.-6. mail 2014 ning kuulutas oma arvamuse 18. detsembril 2014¹⁴. Euroopa Kohtu arvamuse kohaselt ei ole ühinemisleping kooskõlas ELi aluslepingutega. Ühinemislepingu projektile heidetakse ette, et selles ei ole võetud piisavalt arvesse ei ELi kui riikide ühenduse ega ELi õiguse eripärasid. Kuna Lissaboni lepingust tuleneb ELi kohustus ühineda inimõiguste konventsiooniga, siis tõenäoliselt peab EL 2015. aastal paluma liitumisläbirääkimiste taasavamist ja jätkamist Strasbourgis. Tuleb märkida, et 2013. aastal valminud lepingu tekst oli pikkade ja keeruliste läbirääkimistega saavutatud habras kompromiss, mistõttu on raske ette kujutada, kuidas võiks EL uutel läbirääkimistel saavutada need eritingimused, mida Euroopa Kohus oma arvamuses soovib. Tegemist on ELi ühinemisega olemasoleva konventsioonisüsteemiga, kuhu kuuluvad 47 Euroopa riiki, kellest 19 ei kuulu ELi.

* *Muu Eesti tegevus seoses EIKiga*

2014. aasta jooksul avaldati koostöös Justiitsministeeriumiga kõikide Eesti suhtes tehtud lahendite kokkuvõtted Riigi Teatajas. Uudised on üleval ka Välisministeeriumi kodulehel EIK teema all¹⁵. 2014. aastal tõlgiti eesti keelde kaks olulist EIKiga seotud infomaterjali. Siseministeerium tõlkis eesti keelde „Töövahendi riigiametnike informeerimiseks riigi Euroopa inimõiguste konventsiooni kohastest kohustustest“ ning Välisministeerium tõlkis

¹² Seisuga 31. detsember 2014 on 16. protokoll allkirjastanud 16 riiki. Protokoll jõustub pärast selle jõustumist 10 riigi poolt.

¹³ CDDH *ad hoc* kohtumiste aruanded ja ühinemisdokumentide projektid on elektrooniliselt kättesaadavad: http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/hrpolicy/Accession/Meeting_reports_en.asp.

¹⁴ 18. detsembri 2014 arvamus asjas 2/13 on kättesaadav: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=160882&pageIndex=0&doclang=ET&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=372160>.

¹⁵ <http://vm.ee/et/taxonomy/term/229>.

eesti keelde EIKi koostatud kohtupraktika ülevaate „Käsiraamat konventsiooni artikli 5 (õigus isikuvabadusele ja –puutumatus) tõlgendamise kohta“¹⁶. Kuna EIK täiendas 2014. aasta lõpus oma 2012. aasta versiooni „Käsiraamat kaebuste vastuvõetavuse kriteeriumide kohta“, oleks soovitatav täiendada 2015. aasta jooksul ka eestikeelset versiooni¹⁷.

EIK ja EN on korduvalt palunud riikidel saata EIKi kantseleisse riiklikke eksperte. Eestis on Riigikohus seda üleskutset järginud ka 2013 – 2015 (Riigikohtu nõunik on kaheaastasel lähetusel EIKi kantseleis alates 15. oktoobrist 2013; esmakordselt lähetas Riigikohus EIKi kantseleisse oma nõuniku oktoobrist 2010 septembrini 2011).

Eesti esitas EIKile esimese neljaliikmelise ad hoc kohtunike nimekirja¹⁸ 1. juunil 2010 ja 2012. aastal pikendas valitsus kolme kohtuniku volitusi uueks kaheaastaseks tähtajaks (v.a Julia Laffranque'i volitused, kes on alates 3. jaanuarist 2011 Eesti alaline kohtunik EIKis). 2014. aastal pikendati veelkord nimekirjas olevate kohtunike volitusi, kuna *ad hoc* kohtunikke rakendatakse vaid erandjuhtudel ning riigi ja EIKi seisukohast on oluline tagada selliste kohtunike kõrge tase ja võimekus tegeleda ametikohaväliselt üksikute kohtuasjadega tõhusalt.

2. 2014. aastal Eesti Vabariigi suhtes tehtud sisulised otsused

2014. aastal tegi EIK Eesti suhtes 8 otsust, millest 6 on sisulised otsused (judgments). **Tali vs. Eesti** asjas leidis EIK ühe sündmuse suhtes artikli 3 (ebainimlik ja alandav kohtlemine) rikkumise, kuna kaebaja suhtes vanglas kumulatiivselt kasutatud meetmed olid konventsiooniga vastuolus, kuid teise sündmusega seotud kaebuse tunnistas vastuvõetamatuks. **Ovsjannikov vs. Eesti** asjas leidis EIK, et konventsiooni artikli 5 lõiget 3 (vahi all pidamise kestus) ei ole rikutud, kuid rikutud on artikli 5 lõiget 4 (kinnipidamise õiguspärasuse läbivaatamine), kuna kaebaja ei saanud tutvuda tema vahi alla võtmisel kriminaaltoimiku materjalidega. Kahes komitee otsuses asjades **Kiisa vs. Eesti** ja **Kiisa vs. Eesti** tuvastas EIK konventsiooni artikli 6 lõike 1 (õigus õiglasele kohtumenetlusele) rikkumise tsiviilkohtumenetluse ebamõistliku kestuse tõttu ning artikli 13 (õigus tõhusale õiguskaitsevahendile) rikkumise, kuna kõnealusel ajal ei olnud kaebajatel tõhusat õiguskaitsevahendit menetluse kestuse peale kaebamiseks. **Jüssi Osawe vs. Eesti** otsuses asus EIK seisukohale, et riik ei ole rikkunud artikli 6 lõiget 1 (juurdepääs kohtule seoses isaduse tuvastamisega) ning muus osas tunnistas kaebuse vastuvõetamatuks. **Jaeger vs. Eesti** asjas leidis EIK, et konventsiooni artiklit 3 (piinamise keeld) ei ole rikutud, kuid rikutud on artiklit 8 (õigus eraelu austamisele), kuna isiku õigust eraelule rikub ka see, kui ta tunnetab, et teised võivad tema täielikku läbiotsimist pealt näha.

¹⁶ Samas.

¹⁷ Samas.

¹⁸ Konventsiooni 1. juunil 2010 jõustunud artikli 26 lõike 4 kohaselt osaleb *ex officio* liikmena koja ja suurkoja töös asjaomasest konventsiooniosalisest valitud kohtunik. Kui kohtunik puudub või tal ei ole võimalik osaleda, täidab kohtuniku ülesandeid isik, kelle kohtu esimees valib asjaomase konventsiooniosalise varem esitatud nimekirjast. Kohtureeglite reeglis 29¹ on nn *ad hoc* kohtunike nimetamise korda ja tähtaegu täpsustatud. *Ad hoc* kohtunike nimekirjad on elektrooniliselt kättesaadavad: http://www.echr.coe.int/Documents/List_adhoc_judges_BIL.pdf.

2.1 13. veebruari 2014 otsus asjas Tali vs. Eesti (kaebus nr 66393/10)

Kaebus oli esitatud konventsiooni artikli 3 (ebainimlik või alandav kohtlemine) väidetava rikkumise peale Eesti riigi poolt. Kaebaja leidis, et teda oli juulis 2009 koheldud Viru Vanglas alandavalt ja ebainimlikult, kuna tema suhtes kasutati pipragaasi, füüsilist jõudu, teleskoopnuia ja käeraudu ning teda peeti kinni rahustusvoodis.

EIK leidis, et kaebaja suhtes 3. juulil 2009 võetud meetmed olid proportsionaalsed ja nende sündmuste osas tuleb kaebus vastuvõetamatuks tunnistada, ent 4. juulil 2009 kumulatiivselt kasutatud meetmed – lisaks füüsilisele jõule ja käeraudadele ka pipragaasi ja teleskoopnuia kasutamine ning kaebaja rahustusvoodis hoidmine 3 tundi ja 40 minutit – kogumis viisid ebainimliku ja alandava käitumiseni kaebaja suhtes, mis on vastuolus konventsiooni artikliga 3. Kuigi EIK võttis arvesse, et kaebaja oli varem käitunud agressiivselt ja võis ohustada teisi isikuid, märkis kohus, et pipragaasi kasutamist on ka piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa komitee (*European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*) pidanud äärmiselt ohtlikuks ning leidnud, et seda ei tohiks kasutada siseruumides ega kunagi isiku suhtes, kes on juba kontrolli alla saanud. Seega asus EIK seisukohale, et muude kaitsevahendite olemasolul ei olnud pipragaasi kasutamine antud juhul õigustatud. Kaebaja rahustusvoodisse paigutamise ja seal hoidmise kohta kordas EIK *Julin vs. Eesti*¹⁹ otsuses väljendatud, et seda meetet ei tohi kasutada karistuslikuna, vaid üksnes siis, kui isik võib olla ohtlik endale või teistele. EIK kahtles, kas sel ajal üksikkambris viibinud kaebaja oleks saanud olla endale või teistele ohtlik. Ka ei olnud EIKi arvates põhjendatud rahustusvoodis hoidmise aeg.

Ülejäänud kaebused – artikliga 3 ette nähtud uurimiskohustuse täitmatajätmise peale ja artikliga 13 ette nähtud tõhusa õiguskaitsevahendi puudumise kohta – tunnistas EIK vastuvõetamatuks.

EIK mõistis kaebajale 5000 eurot mittevaralise kahju eest (kaebaja taotles 30 000 eurot) ja kohtukulude eest 1776,20 eurot. Otsus on rahalise hüvitise osas täidetud. Vt ka ülevaate lisa punkt 2.4.

2.2 20. veebruari 2014 otsus asjas Ovsjannikov vs. Eesti (kaebus nr 1346/12)

Kaebus oli esitatud konventsiooni artikli 5 lõigete 3 ja 4 (vahi all pidamise kestus; kinnipidamise õiguspärasuse läbivaatamine) väidetava rikkumise peale. Kaebaja leidis, et konventsiooniga on vastuolus see, et ta ei saanud tutvuda kriminaalasja toimiku materjalidega, mille alusel otsustati tema vahi alla võtmine ja vahi all pidamise pikendamine. Samuti kaebas ta vahi all pidamise pikkuse peale.

EIK asus seisukohale, et artikli 5 lõiget 3 ei ole rikutud, nõustudes valitsusega, et kaebaja, kes oli Narva Linnavolikogu liige, oli mõjuvõimas isik, kes oleks vabaduses olles saanud takistada uurimises tõe väliselgitamist, sh oleks saanud mõjutada tunnistajaid. EIK võttis arvesse ka seda, et kriminaalasi oli keeruline ja mahukas ning uurimisasutused ei olnud kaebaja kuue kuu pikkuse vahi all pidamise ajal kordagi tegevusetud. EIK leidis, et kaebaja vahi all pidamisel olid asjakohased ja piisavad alused ning see ei ületanud mõistliku aja määra.

¹⁹ Vt Valitsuse esindaja 2012. aasta ülevaate punkt 2.3; elektrooniliselt kättesaadav: <http://vm.ee/et/aastaulevaated>.

Samas tuvastas EIK artikli 5 lõike 4 rikkumise, kuna kaebaja ega kaitsja ei olnud saanud tutvuda kaebaja vahistamise aluseks olnud kriminaaltoimiku materjalidega. EIK rõhutas, et kohtumenetluse õiglus selle artikli mõttes tähendab, et pooltel peavad olema võrdsed õigused, ent võrdusõigus ei ole tagatud, kui kinnipeetav või tema kaitsja ei saa tutvuda uurimistoimiku materjalidega, mis on sisuliselt olulised vahistamise tõhusaks vaidlustamiseks. EIK leidis, et antud juhul puudusid piisavad tasakaalustavad meetmed, mida kaebaja oleks vahistamise vaidlustamisel saanud kasutada.

Ülejäänud kaebused – artikli 5 lõike 1 punkti c ja lõike 3 alusel osas, mis puudutas algset vahi alla võtmist – tunnistas EIK vastuvõetamatuks.

EIK mõistis kaebajale 4900 eurot mittevaralise kahju eest. Otsus on rahalise hüvitise osas täidetud. Lisaks jõustusid 1. juulil 2014 KrMS § 34¹ täiendused, mis peaksid tulevikus ära hoidma analoogsed rikkumised. Nimelt on § 34¹ lõige 2 kohaselt kahtlustataval õigus taotleda juurdepääsu tõenditele, mis on olulised vahistamistaotluse põhjendatuse arutamiseks ning kinnipidamise ja vahistamise vaidlustamiseks kohtus.

2.3-2.4 13. märtsi 2014 komitee otsused asjades *Kiisa vs. Eesti* (liidetud kaebused nr 16587/10 ja nr 34304/11) ning *Kiisa vs. Eesti* (kaebus nr 72999/10).

Kõik kolm kaebust (millest kahte menetleti koos, kuna tegemist oli ühe tsiviilmenetluse hageja ja kostjaga) olid esitatud konventsiooni artikli 6 lõike 1 (õigus õiglasele kohtumenetlusele) ja artikli 13 (õigus tõhusale õiguskaitsevahendile) väidetava rikkumise peale. Liidetud asi (kaebused nr 16587/10 ja nr 34304/11) puudutas elatisenõudes esitatud hagi, eraldi kohtuasi (kaebus nr 72999/10) abielu lahutamist ja vara jagamist.

EIK tuvastas kõikides asjades artikli 6 lõike 1 ja artikli 13 rikkumised põhjusel, et kaebajaid puudutavad menetlused olid ebamõistlikult pikad (liidetud asjas kestis menetlus 6 aastat ja 3 kuud ning varajagamise asjas 9 aastat ja 9 kuud) ning kaebajatel puudusid kohased riigisisised õiguskaitsevahendid, kuna nende poolt kaebuste EIKi esitamise ajal ei olnud riigisisene kohtupraktika halduskohtusse pöördumise võimaluse osas veel selge.

Liidetud asjades mõistis EIK kummalegi kaebajale 1000 eurot mittevaralise kahju eest ja kummalegi kaebajale 1000 eurot kohtukulude eest. Vara jagamise asjas mõistis EIK kaebajale 3400 eurot mittevaralise kahju eest ja 1000 eurot kohtukulude eest²⁰.

Otsused on rahalise hüvitise osas täidetud. Üldmeetmete osas tuleb nimetatud otsuseid lugeda koosmõjus EIKi 28. jaanuari 2014 otsusega asjas *Treial vs. Eesti* (vt allpool, punkt 3.2), kus EIK kinnitas, et nüüd on Eestis võimalik esitada kahjunõue menetluse ebamõistliku kestuse peale halduskohtutele. *Treial vs. Eesti* asjas tehtud otsusest tulenevalt otsustas ka ENi MK 17. detsembril 2014 lõpetada viie Eesti suhtes tehtud EIKi otsuse, milles oli tuvastatud tsiviil- ja halduskohtumenetluse ebamõistlik kestus ja õiguskaitsevahendi puudumine, täitmise järelevalve (vt allpool 5. peatükk). Vt ka ülevaate lisa punkt 2.1.

²⁰ Kuna viimases asjas oli EIKi kaebuse esitanud ainult Karin Kiisa, siis pärast EIKi otsust esitas Aare Kiisa mittevaralise kahju nõude samas summas otse Justiitsministeeriumile. Taotlus rahuldati riigivastutuse seaduse § 7 lõike 2¹ alusel justiitsministri 6. mai 2014 käskkirjaga.

2.5 31. juuli 2014 otsus asjas *Jüssi Osawe vs. Eesti* (kaebus nr 63206/10)

Kaebus oli esitatud konventsiooni artikli 6 lõike 1 (õigus õiglasele kohtumenetlusele) ning artikli 8 lõigete 1 ja 2 (õigus era- ja perekonnaelu austamisele) väidetava rikkumise peale. Kaebaja väitis, et konventsiooniga on vastuolus see, et ta ei saanud tuvastada oma lapse isadust (teine hagimenetlus) enne, kui oli vaidlustanud sünniakti kande (esimene hagimenetlus), viimase vaidlustamine oli aga võimatu, kuna tal puudus teave isana sünniakti kantud isiku asukoha kohta.

EIK asus seisukohale, et artikli 6 lõiget 1 ei ole rikutud ning artikli 8 alusel esitatud kaebus on vastuvõetamatu. Esiteks nõustus EIK valitsusega selles, et kuna kaebaja oli jätnud esimeses hagimenetluses vaidlustamata kohtumääruse, millega oli jäetud sünniakti kande vaidlustamise hagi menetlusse võtmata, siis oli kaebaja jätnud kohase siseriikliku õiguskaitsevahendi ammendamata. Lisaks nõustus EIK, et kaebaja EIKi esitatud kaebus rikkus esimese hagi osas ka kuuekuulist kaebetähtaega. Neil põhjustel tunnistas EIK vastuvõetamatuks nõ esimest hagimenetlust (kande vaidlustamine) puudutava kaebuse, milles väideti, et kaebajal puudus kohtusse pöördumise õigus.

Siiski leidis EIK, et esimese hagimenetluse hindamise võimatus ei tee võimatuks hinnata teises hagimenetluses – isaduse tuvastamine – kohtusse pöördumise õigust. EIK asus seejärel seisukohale, et kuigi teises hagimenetluses oli kohtusse pöördumise õigus piiratud (esimalt tuli vaidlustada kande), ei ole see ebaproportsionaalne piirang. EIK võttis arvesse nii seda, et kande vaidlustamise kohustus kaitseb sünniakti kantud isa õigusi, kui seda, et kaebaja ise oli jätnud esimeses hagimenetluses edasikaebeõiguse ammendamata. Seetõttu asus EIK seisukohale, et teises hagimenetluses ei olnud konventsiooni artiklit 6 rikutud.

Eeltoodust tulenevalt tunnistas EIK vastuvõetamatuks ka artikli 8 alusel esitatud kaebuse, kuna riigisisised õiguskaitsevahendid ei olnud ammendatud.

2.6 31. juuli 2014 otsus asjas *Jaeger vs. Eesti* (kaebus nr 1574/13)

Kaebus oli esitatud konventsiooni artiklite 3 (alandav kohtlemine) ja 8 (õigus era- ja perekonnaelu austamisele) väidetava rikkumise peale. Tartu Vanglas karistust kandev kaebaja leidis, et tema õigusi on rikutud sellega, et tema täielik läbiotsimine vanglas viidi läbi selleks mitte-ettenähtud kohas – trepikojas – ning tema läbiotsimist oli kõrvalistel isikutel võimalik pealt näha.

Artikli 3 osas nõustus EIK valitsusega, et kaebaja läbiotsimisel oli seaduslik eesmärk – sigarettide leidmine, st korratuste ja rikkumiste ennetamine vanglas. Samuti mõõnis EIK, et läbiotsimise viisid läbi kaks samast soost valvurit, kaebaja suguorganeid ei puudutatud, kaebajat alandatud verbaalselt, kaebajat ei otsitud läbi teiste kinnipeetavate eest. Seega puudusid sellised rikkumised, mille olemasolul EIK on varem artikli 3 rikkumisi leidnud. EIK asus seisukohale, et kaebaja täieliku läbiotsimisega ei ületatud artikliga 3 keelatud minimaalset tõsidusastet, st kaebajat ei olnud alandatud ega ebainimlikult koheldud.

Siiski leidis EIK, et rikutud on konventsiooni artikli 8 (õigus eraelu austamisele), kuna kui isiku kohtlemine ei ulatu artikli 3 rikkumiseni, võib see siiski rikkuda õigust eraelule. Käesolevas asjas tuvastati artikli 8 rikkumine, kuna isiku õigust privaatsusele rikkus ka see, kui isik tunnetas, et teised võivad tema täielikku läbiotsimist pealt näha.

EIK mõistis kaebajale 1600 eurot mittevaralise kahju eest. Otsus on rahalise nõude osas täidetud. Samalaadsete rikkumiste vältimiseks tulevikus on oluline, et vanglad ja muud kinnipidamisasutused tagaksid läbiotsimiste käigus selle, et kinnipeetavate läbiotsimise

pealtnägemine kõrvaliste isikute poolt ei oleks ka teoreetiliselt võimalik. Teadaolevalt on Tartu Vangla kõnealusel trepikojas vajalikud meetmed juba võtnud.

3. 2014. aastal Eesti Vabariigi suhtes tehtud otsused kaebuste vastuvõetavuse kohta

Kaks Eesti vastu esitatud kaebust tunnistas EIK tervikuna vastuvõetamatuks. *Puusep vs. Eesti* asjas leidis EIK, et kaebaja on kuritarvitanud kaebeõigust, kui jättis kohtule olulise teabe edastamata. *Treial vs. Eesti* asjas leidis EIK, et kõnealusel ajal oli Eestis juba tõhus õiguskaitsevahend tsiviilkohtumenetluse ebamõistliku pikkuse heastamiseks, mille kaebaja oleks pidanud enne artikli 6 (õigus õiglasele kohtumenetlusele) alusel EIKi pöördumist ammendada.

3.1 7. jaanuari 2014 otsus asjas *Puusep vs. Eesti* (kaebus nr 67648/10)

Kaebaja kaebas selle peale, et Õigusvastaselt võõrandatud vara tagastamise ja kompenseerimise Tallinna linnakomisjon ei olnud täitnud Tallinna Ringkonnakohtu 19. detsembril 2008 jõustunud otsust ega vaadanud uuesti läbi kaebaja õiguseellase esitatud taotlust õigusvastaselt võõrandatud vara tagastamiseks. 9. märtsil 2010 oli ka Tallinna Halduskohus määranud linnakomisjonile 100 000 Eesti krooni suuruse trahvi kohtuotsuse mittekohase täitmise eest.

EIK nõustus esiteks valitsusega selles, et saab arutada kaebust ainult algses kaebuses esitatud ulatuses, mitte valitsuse vastusele esitatud vastuväidetes esitatud uusi kaebusi omandireformi kohta üldisemalt. Edasi nõustus EIK valitsusega, et kaebus tuleb tunnistada vastuvõetamatuks, kuna kaebuse EIKi esitamise ajal oli linnakomisjon juba teinud uue, kaebajale ebasoodsa otsuse, mille kaebaja oli omakorda vaidlustanud halduskohtus. EIK nõustus, et kaebajapoolne selliste faktide – uue riigisisese otsuse tegemine ja selle kaebaja poolt kohtus vaidlustamine – mainimatajätmist EIKile esitatud kaebuses ei saa tõlgendada muuna, kui kaebust otseselt puudutavate andmete avaldamata jätmisena, mis on vastuolus individuaalkaebuse esitamise õigusega. EIK tunnistas kaebuse konventsiooni artikli 35 lõigete 3 ja 4 alusel vastuvõetamatuks kaebeõiguse kuritarvitamise tõttu.

3.2 28. jaanuari 2014 otsus asjas *Treial vs. Eesti* (kaebus nr 32897/12)

Kaebaja leidis, et tema hagi alusel algatatud tsiviilkohtumenetlus oli ebamõistlikult pikk (13 aastat) ja vastuolus konventsioon artikli 6 lõikega 1 (õigus menetlusele mõistliku aja jooksul). EIK oma otsuses selgitas esmalt üldpõhimõtteid, millised riigisisese õiguskaitsevahendid tuleb ammendada – st et need peavad olema tõhusad, kättesaadavad ning võimaldama heastada seda rikkumist, mille peale kaevatakse. Edasi märkis EIK, et on varem leidnud, et Eestis puudub tõhus riigisisene õiguskaitsevahend ebamõistlikult pika menetluse eest hüvitise saamiseks (8. novembri 2007 otsus asjas *Saarekallas OÜ vs. Eesti*; 29. jaanuari 2009 otsus asjas *Missenjov vs. Eesti*; 8. novembri 2011 otsus asjas *Raudsepp vs. Eesti*). EIK märkis ka, et on sama küsimust analüüsinud 7. mai 2013 otsuses asjas *Mets vs. Eesti*, milles leidis, et kuna kaebaja oli tema suhtes toimunud

kriminaalmenetluse ebamõistliku kestuse eest saanud mõistliku hüvitise halduskohtust, siis on kaebus EIKi vastuvõetamatu²¹.

Treiali asjas märkis EIK, et kuigi kõik valitsuse esitatud halduskohtu praktika näited, sh ka *Osmjorkini* asjas tehtud Riigikohtu otsus²², puudutasid kriminaalmenetluse ebamõistlikku kestust, siis on sätted, millele kohtud on toetunud (põhiseaduse § 25 ja õiguspõhimõtted) piisavalt üldised ning halduskohtusse pöördumise õigus kohaldub ka tsiviilkohtumenetluse pikkusega seotud kaebusele. EIK kordas väljakujunenud kohtupraktikas sedastatut, et kahtluse korral peab isik proovima riigisisest õiguskaitsevahendit. Antud asjas asus EIK seisukohale, et hoolimata riigisisese praktika vähesusest tuleb subsidiaarsuspõhimõttest lähtudes nõuda kaebajatelt, et nad kasutaksid esmalt uut riigisisest õiguskaitsevahendit – st halduskohtusse pöördumist. Ainult selliselt saab riigisisene kohtupraktika areneda ja välja kujuneda. Kuna kaebaja halduskohtusse pöördunud ei olnud, tunnistas EIK kaebuse konventsiooni artikli 35 lõigete 1 ja 4 alusel vastuvõetamatuks riigisiseste õiguskaitsevahendite ammendamatajätmise tõttu.

Siiski tuleb märkida, et EIK on otsuses lisanud, et tal on õigus väljendatud seisukohta tulevikus revideerida, kui ilmneb, et riigisised kohtud ei suuda kohast kohtupraktikat välja kujundada.

4. Varasema otsuse jõustumine

19. detsembril 2013 leidis EIK asjas *Rosin vs. Eesti* (kaebus nr 26540/08)²³, et rikutud on konventsiooni artiklit 6 (õigus õiglasele kohtumenetlusele), kuna kaebaja suhtes toimunud kriminaalmenetlus ei olnud õiglane, sest ta ei saanud esitada küsimusi alaealisele tunnistajale, kelle ütlustel tema süüdimõistmine seksuaalkuriteos peamiselt põhines. Otsusele eriarvamuse esitanud kaks kohtunikku ei nõustunud koja enamusega, leides, et koda on otsuses väljakujunenud kohtupraktikast kõrvale kaldunud.

Eesti taotles asja üleandmist EIKi suurkojale, ent suurkoda otsustas 14. aprillil 2014 kohtuasja mitte edasi menetleda. Seega jõustus 19. detsembri 2013 otsus 14. aprillil 2014. Otsus on rahalise hüvitise maksmise osas täidetud. Samuti peaksid olema välistatud analoogsed rikkumised, kuna juba 1. septembril 2011 jõustunud KrMS § 290 ja 290¹ muudatused näevad ette, et kohus võib kohtumenetluse poole taotlusel jätta alaealise kohtusse kutsumata ja lubada tõendina esitada alaealise poolt kohtueelses menetluses antud ütlusi vaid siis, kui need on videosalvestatud ning kaitsjal on olnud küllaldane võimalus esitada tunnistajale kohtueelses menetluses küsimusi tõendamiseseme asjaolude kohta.

5. Eesti suhtes tehtud kohtuotsuste täitmine

Järelevalvet EIKi otsuste täitmise üle teostab konventsiooni artikli 46 lõike 2 kohaselt EN ministrite komitee (edaspidi MK). Iga vastustajariik peab rikkumise tuvastanud otsuse jõustumisest kuue kuu jooksul esitama MK kohtuotsuste täitmise osakonnale tegevusplaani või tegevusaruande. Tegevusplan esitatakse siis, kui riik leiab, et otsust ei

²¹ Vt Valitsuse esindaja 2013. aasta ülevaate punkt 3.2; elektrooniliselt kättesaadav: <http://vm.ee/et/aastaulevaated>.

²² Riigikohtu 22. märtsi 2011 otsus asjas nr 3-3-1-85-09.

²³ Vt Valitsuse esindaja 2013. aasta ülevaate punkt 2.3; elektrooniliselt kättesaadav: <http://vm.ee/et/aastaulevaated>.

ole võimalik kuue kuu jooksul täita (eelkõige, kui vajalikud üldmeetmed, nt seadusemuudatuste jõustamine, võtavad kauem aega). Tegevusaruanne esitatakse siis, kui riik leiab, et otsus on juba täidetud. Ülevaade tuleb anda nii individuaalmeetmete (konkreetses kaebajale hüvitise maksmine; riigisisese teistmisvõimaluse olemasolu ja kasutamine jms) kui üldmeetmete (seaduse- või praktikamuudatused, et vältida tulevikus analoogsete kaebuste EIKi esitamist) kohta.

Eestis esitab tegevusplaanid ja aruanded MKle valitsuse esindaja EIKis. EIK otsuste sisuline täitmine ja aruannete koostamiseks sisendi andmine lasub erinevatel riigiasutustel. Nii on hüvitiste väljamaksmine Rahandusministeeriumi pädevuses, muude meetmete puhul sõltub täitmine sellest, mis valdkonnas EIK rikkumise tuvastas (nt menetlusseadustike muutmise saab algatada Justiitsministeerium; kohtupraktikat saavad muuta kohtud jne). Kõik Eesti suhtes tehtud otsused tõlgitakse eesti keelde ning avaldatakse Välisministeeriumi kodulehel²⁴ ning alates 2013. aastast avaldatakse need ka Riigi Teatajas²⁵.

2014. aastal esitas Eesti MKle teabe rahalise hüvitise maksmise kohta ja/või kohtuotsuste täitmise aruande²⁶ järgmiste jõustunud otsuste kohta: *Martin vs. Eesti* (kaebus nr 35985/09); *Vronchenko vs. Eesti* (kaebus nr 59632/09) ning hiljem täiendatud grupiaruanne *Vronchenko vs. Eesti* ja *Rosin vs. Eesti* (kaebus nr 26540/08) kohta koos, *Tunis vs. Eesti* (kaebus nr 429/12); *Tali vs. Eesti* (kaebus nr 66393/10); *Ovsjannikov vs. Eesti* (kaebus nr 1346/12); *Kiisa vs. Eesti* (kaebused nr 16587/10 ja nr 34304/11); *Kiisa vs. Eesti* (kaebus nr 72999/10) ning grupiaruanne kõikide tsiviil- ja halduskohtumenetlust käsitlevate otsuste kohta (vt allpool ka otsus lõpetamise kohta); *Jaeger vs. Eesti* (kaebus nr 1574/13). Samuti täiendas Eesti MK ettepanekul varem esitatud aruannet asjas *Korobov jt vs. Eesti* (kaebus nr 10195/08).

2014. aastal lõpetati kirjalikus menetluses kuue Eesti suhtes tehtud otsuse järelevalve. MK oma 1214. kohtumisel 4. detsembril 2014 lõpetas järelevalve asjas *Streltsov vs. Eesti* (kaebus nr 25662/10, 2. juuli 2013 EIKi otsusega kinnitatud sõbralik kokkulepe) ning 1215bis kohtumisel 17. detsembril 2014 lõpetati kõikide Eesti suhtes tehtud otsuste järelevalve, milles oli leitud tsiviil- või halduskohtumenetluse ebamõistlik kestus ja vastavate õiguskaitsevahendite puudumine: 13. märtsi 2014 otsus asjas *Kiisa vs. Eesti* (kaebused nr 16587/10 ja nr 34304/11); 13. märtsi 2014 otsus asjas *Kiisa vs. Eesti* (kaebus nr 72999/10); 8. novembri 2007 otsus asjas *Saarekallas OÜ vs. Eesti* (kaebus nr 11548/04); 29. jaanuari 2009 otsus asjas *Missenjov vs. Eesti* (kaebus nr 43276/06); 8. novembri 2011 otsus asjas *Raudsepp vs. Eesti* (kaebus nr 54191/07).

²⁴ <http://www.vm.ee/?q=taxonomy/term/229>.

²⁵ <https://www.riigiteataja.ee/viited/Leht.html?id=3>.

²⁶ Täitmise aruanded on elektrooniliselt kättesaadavad, kui kohtuotsuste täitmise järelevalve osakond on need üles laadinud; elektrooniliselt kättesaadav info ei ole siiski täielik: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/execution/Themes/Add_info/EST-ai_en.asp